

Marija Božić

mbozicka@gmail.com

Lea Glasovac

glasovaclea0919@gmail.com

Elizabeta Parać

elizabeta.osk@gmail.com

Vršnjačka mreža podrške kao čimbenik inkluzije u odgoju i obrazovanju

Sažetak

Inkluzija se danas smatra poželjnom vrijednosti u sustavu odgoja i obrazovanja. Postoje mnoga tumačenja inkluzije, no unazad nekoliko godina naglasak je na dostupnosti interpersonalnih relacija, tj. na mogućnosti ostvarivanja kvalitetnih međuljudskih odnosa. Rano i srednje djetinjstvo vidi se kao poželjno vrijeme početka građenja kvalitetnih interpersonalnih odnosa čime je i utjecaj odraslih bitan, posebice u dijelu jačanja kapaciteta svih učenika za ostvarivanje primjerenih obrazaca komunikacije i odnosa s dugoročnim ishodima. Cilj je rada ukazati na važnost vršnjačke podrške kao čimbenika inkluzije u kontekstu odgojno-obrazovnog sustava. Vršnjačka mreža podrške odnosi se na grupu pojedinaca, točnije vršnjaka koji pružaju međusobnu podršku karakteriziranu razumijevanjem i prijateljstvom. Vršnjačka podrška ima ključnu ulogu u emocionalnom i socijalnom razvoju te dobrobiti pojedinca tijekom cijeloga života, a za učenike s teškoćama u razvoju ona je i vrsta socijalne intervencije te resurs inkluzije. Svi učenici, bez obzira na razvojne osobitosti, mogu imati velike koristi od pojačanih pozitivnih socijalnih interakcija s drugima, osobito s vršnjacima različitih vještina i sposobnosti.

Ključne riječi: *inkluzija, odgojno-obrazovni sustav, participacija, učenici s teškoćama u razvoju, vršnjačka podrška*

Uvod

Unazad dvadesetak godina inkluzija je postala poželjan koncept u odgojno-obrazovnom sustavu. Iako se njezino tumačenje mijenjalo, njezin je cilj uvijek bio promicanje uvažavanja razlika, stjecanje kompetencija potrebnih za obavljanje svakodnevnih aktivnosti, jačanje pojedinca i stavljanje fokusa na njegovu važnost u društvu (Romstein i Sekulić-Majurec

2015). Štoviše, inkluzija je postala poželjna ideologija unutar odgojno-obrazovnog sustava (ibid.) čime se naglasak pomiče s programa na metode i pristupe radu s učenicima s teškoćama u razvoju. U tom se kontekstu potiče i vršnjačka interakcija kao sastavni dio inkluzivnog odgoja i obrazovanja čime kvaliteta vršnjačke mreže podrške dobiva na važnosti i postaje resurs inkluzije. Promišljajući o inkluziji kao višedimenzionalnom fenomenu, Romstein (2010: 86) navodi kako inkluzija pretpostavlja „dostupnost socijalnim resursima (uključujući i interpersonalne relacije) uz mogućnost izbora“ što implicira kako je dimenzija socijalnih odnosa njezina bit. Participacija u interpersonalnim relacijama obuhvaća više socijalnih aspekata poput sudjelovanja u svakodnevnim aktivnostima, sudjelovanje u donošenju odluka ali i prijateljstvo, suosjećanje, razumijevanje, pripadnost i romantične odnose. Stoga se može zaključiti da vršnjačka mreža podrške nije važna samo u okviru odgojno-obrazovnih ustanova već i izvan njih. Prirodno je da se s kronološkom dobi povećava udio vremena provedenog s vršnjacima – u početku posredovanjem odraslih (odgojitelja i učitelja), a kasnije i drugih važnih osoba (poznatika i prijatelja) koji potiču grananje mreže podrške. Za vršnjačku podršku Brock i Huber (2017) kažu kako su to svakodnevne, životne situacije u kojima učenici urednog razvojnog slijeda pružaju podršku učenicima s teškoćama u razvoju, a koje rezultiraju poboljšanjem vještina svih uključenih i podizanjem kvalitete inkluzivnog odgoja i obrazovanja. Istražujući ishode vršnjačke podrške, Logsdon i suradnici 2018. godine pronalaze pozitivan utjecaj učiteljevih intervencija prilikom poticanja vršnjačkih odnosa, kako kod učenika s teškoćama u razvoju, tako i kod učenika urednog razvojnog slijeda. Najveće promjene uočene su u trima područjima: socijalizacijskim vještinama koje su rezultirale stvaranjem novih prijateljstava, poboljšanim akademskim postignućima obiju grupa učenika te postizanju inkluzivnog *ethosa* škole kao važne odrednice kvalitete odgojno-obrazovnog rada (ibid.). Slične rezultate u svojim istraživanjima dobivaju i drugi autori (Asmus i sur. 2017; Scheef i sur. 2019; Scheef i Buyserie 2020) koji pronalaze kako se učinci građenja mreže vršnjačke podrške u ustanovama odgoja i obrazovanja reflektiraju i na uspješnije građenje interpersonalnih odnosa i izvan njih, a učinci su dugoročni. Tijekom građenja vršnjačke mreže podrške učenici urednog razvojnog slijeda imaju prilike poboljšavati svoje socijalne i komunikacijske kompetencije (Asmus i sur. 2017; Carter i sur. 2011; Carter i sur. 2016), a kako su one usko vezane s meta-kognicijom, poboljšava se i njihov akademski uspjeh (Carter i sur. 2016; Logsdon i sur. 2018). Promišljajući o dobrobiti vršnjačke podrške za učenike urednog razvojnog slijeda, Scheef i Buyserie (2020) navode šest područja dobrobiti: (1) emocionalna dobrobit – osobno uživanje u građenju novih iskustva vlastitim djelovanjem, (2) razvoj vještina – stjecanje različitih vještina koje su životno primjenjive, ponajprije se to odnosi na fleksibilnost

i rješavanja problema, (3) razumijevanje heterogenosti društva, uključujući invaliditet – bolje razumijevanje invaliditeta, svijest i promjenu u osobnim percepcijama invaliditeta kao normalnosti u heterogenom društvu, (4) osobno promišljanje – prilike za osobni rast i emocionalno sazrijevanje, (5) udobnost u kontaktu s osobama s invaliditetom te (6) stalna predanost i razvijanje osobnih preferencija – mogući budući odabir pomagačkih zanimanja. Autori Svedružić i Svedružić (2020) pronalaze pozitivne stavove učenika urednog razvojnog slijeda prema kolegama s razvojnim teškoćama pri čemu djevojčice pokazuju pozitivniji stav na emocionalnoj i ponašajnoj sastavnici stava. Također, rezultati istraživanja ističu značajan doprinos kontakta u predviđanju stava, ali ne i programa informiranosti (ibid.) što ukazuje kako izravni kontakti i interpersonalna iskustva imaju tvorbenu funkciju u građenju kvalitetne mreže vršnjačke podrške.

1. Učitelji kao facilitatori vršnjačke mreže podrške

Kako bi mreža vršnjačke podrške bila primjereno izgrađena, Downing i Eichinger (2008) nude smjernice za učitelje:

- Pitati učenika želi li biti u interakciji s određenim učenikom te kreirati prilike i uvjete za njihovo ostvarivanje.
- Učitelj može prepoznati kojem bi učeniku urednog razvojnog slijeda dobro došla interakcija s učenikom s teškoćama u razvoju radi poboljšanja vlastitih socijalnih, emocionalnih i akademskih vještina.
- Pomoći učenicima s teškoćama u razvoju u uključivanje u izvannastavne aktivnosti i školske klubove.
- Nagrađivati i pohvaljivati učenike koji pružaju vršnjačku podršku.
- Stručni suradnici u školi mogu podučiti učenike urednog razvojnog slijeda vršnjačkoj podršci.

Autori Logsdon i sur. (2018) daju učiteljima smjernice za organiziranje vršnjačke podrške u učionici. Unutar inkluzivnih učionica mreža vršnjačke podrške organizira se u odnosu na osobitosti učenika – onih koji pružaju podršku i onih kojima treba podrška. Idealno bi bilo da dva do tri učenika pružaju akademsku i društvenu podršku učeniku s teškoćama u razvoju, dok je za pružanje podrške izvan učionice potrebno tri do šest učenika (ibid.). Pritom je uloga učitelja osposobljavanje učenika za pružanje podrške jer će se na taj način učenici lakše razumjeti i povezati. Vršnjake koji pružaju podršku u učionici i izvan nje Logsdon i sur. (2018:

1) nazivaju *peer buddy* koji je zapravo kompetentniji vršnjak čija uloga prelazi podučavanje i vršnjački tutoring te ide u smjeru sveobuhvatne podrške u različitim socijalnim situacijama.

Vršnjačka podrška ovisi o mnogim čimbenicima, a kronološka dob jedna je od glavnih. Tako Downing i Eichinger (2008) navode kako se s podrškom treba započeti u ranoj dobi te za vrtićku i mlađu osnovnoškolsku dob preporučuju da se započne s naizmjeničnim radom u paru i grupi, kroz igru. Odgojitelji i učitelji rotiraju djecu kako bi svi imali priliku pružiti podršku, ali i kako ne bi došlo do preopterećenja jednog djeteta. Za više razrede osnovne škole i učenike srednjih škola autori Carter i sur. (2009) i Scheef i Buyserie (2020) preporučuju sljedeće pristupe: (1) stavljanje naglaska na pružanje podrške u različitim socijalnim situacijama, (2) zajedničke aktivnosti manjeg broja učenika (rad u malim skupinama), (3) identifikacija učenika s dodatnim rizicima ili onih koji trebaju sveobuhvatnu podršku jer imaju značajnije razvojne teškoće te (4) građenje inkluzivnog okruženja u školi i izvan nje.

U vršnjačkoj podršci uloga odraslih (odgojitelja, učitelja i stručnih suradnika) izuzetno je važna jer se njihovi stavovi i ponašanja zrcale na djecu. Na tu činjenicu podsjećaju Logsdon i suradnici (2018) koji su istražili izazove s kojima su se učitelji susretali tijekom organiziranja podrške djeci, a rezultati pokazuju probleme u organizaciji aktivnosti i usklađivanju rasporeda za učenike, identificiranje učenika koji mogu pružati podršku, izostanak mogućnosti utjecanja na vršnjačke odnose izvan učionice te probleme s upravljanjem vremenom u razredu. Imajući na umu navedene izazove, predlaže se koristiti tehnike koje su dokazano učinkovite te primjenjive u razredu s potencijalima održavanja i izvan razreda. Jedna od mogućih tehnika jesu krugovi prijatelja koju Krampač-Grljušić (2015) objašnjava kao prikaz života učenika pomoću četiriju koncentričnih krugova gdje je učenik s teškoćama u razvoju točno u sredini krugova, krug najbliži središtu je Krug intimnosti, iza njega slijedi Krug prijateljstva, zatim Krug sudjelovanja i posljednji je Krug razmjene. Svaki od krugova označuju prirodu ili bliskost odnosa s učenikom koji je u središtu (ibid.). Pozitivni utjecaji korištenja te tehnike uočeni su kod socijalne prihvaćenosti učenika te kod smanjenja potreba i zahtjeva učenika s teškoćama za podrškom i pomoći odraslih (ibid.). Navedena je tehnika jednostavna, dostupna i podložna izmjenama ovisno o situacijskom kontekstu u kojemu se učenik s teškoćama u razvoju nalazi.

Zaključak

Osvještavanjem kako je raznolikost prirodna osobina društva, a inkluzija potreba cjelokupne zajednice, prvi korak u zadovoljavanju te potrebe jest građenje mreže socijalne podrške, točnije kvalitetnih vršnjačkih odnosa. Ako se prihvati ideja da je inkluzija u svojoj osnovi participacija

u interpersonalnim relacijama, tada su vršnjački odnosi najprirodniji medij njezinoj implementaciji. Vršnjačka podrška donosi mnoge benefite učenicima bez obzira na njihov razvojni status, ponajviše na akademskom, emotivnom, socijalnom i psihičkom području. Ostvarivanjem vršnjačke podrške u inkluzivnom ozračju postiže se potpuno nova razina iskustvenog učenja u instituciji te se ostvaruje inkluzivni *ethos* ustanove što je ujedno i najviša razina kvalitete inkluzivnog odgoja i obrazovanja. Iako implementacija inkluzije mrežom vršnjačke podrške može biti izazovna za učitelje i stručne suradnike jer nemaju potpuni uvid u vršnjačke odnose izvan učionice, njihova važnost i pozitivan utjecaj nadmašuju izostanak identificiranih nedostataka. Stoga se može zaključiti kako je vršnjačka mreža podrške jedan od prioritetnih područja suvremenog odgoja i obrazovanja.

Literatura

Asmus, Jennifer M., et al. 2017. Efficacy and social validity of peer network interventions for high school students with severe disabilities. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 122, 118–137.

Brock, Matthew E.; Heartley B. Huber. 2017. Are peer support arrangements an evidence-based practice? A systematic review. *The Journal of Special Education*, 51(3), 150–163.

Carter, Erik W., et.al. 2016. Randomized evaluation of peer supports arrangements to support the inclusion of high school students with severe disabilities. *Exceptional Children*, 82, 209–233.

Carter, Erik W., et.al. 2017. Efficacy of peer support interventions in general education classrooms for high school students with autism spectrum disorder. *Remedial and Special Education*, 38, 207–221.

Carter, Erik W.; Lisa S. Cushing; Craig H. Kennedy. 2009. Peer Support Strategies for Improving All Students' Social Lives and Learning. *Education Review*.

Carter, Erik. W., et.al. 2011. Efficacy and social validity of peer support arrangements for adolescents with disabilities. *Exceptional Children*, 78, 107–125.

Downing, June E.; Eichinger Joanne. 2008. Educating Students with Diverse Strengths and Needs Together. U J. E. Downing (Ur.), *Including Students with Severe and Multiple*

Disabilities in Typical Classrooms: Practical Strategies for Teachers, Third Edition (str. 1–15). Baltimore: Brookes Publishing. 310–320.

Krampač Grljušić, Aleksandra. 2015. *Socijalno-emocionalna obilježja učenika inkluzivnih razreda i primjena modela krugova prijatelja*. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Zagreb. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:448816> (pristupljeno 1. 12. 2023.)

Logsdon, Patti, et al. 2018. *A Qualitative Study of the Impact of Peer Networks and Peer Support Arrangements in Project Pilot Schools*. Human Development Institute. Research Brief. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED590603.pdf> (pristupljeno 1. 12. 2023.)

Romstein, Ksenija 2010. Epistemološki pristup inkluziji. *Pedagojska istraživanja*, 7(1), 85–92.

Romstein, Ksenija; Sekulić-Majurec, Ana. 2015. Obrnuta inkluzija–pedagoške vrijednosti i potencijali. *Pedagojska istraživanja*, 12(1–2), 41–52.

Scheef, Andrew R.; Hollingshead, Aleksandra; Voss, Cory S. 2019. Peer support arrangements to promote positive postschool outcomes. *Intervention in School and Clinic* 54(4), 219–224.

Scheef, Andrew; Buyserie, Beth. 2020. Student Development through Involvement: Benefits of Peer Support Arrangements. *Journal of At-Risk Issues* 23(2), 1–8.

Svedružić, Antonio; Svedružić, Anamaria. 2020. Stavovi učenika završnih razreda osnovne škole prema učenicima s teškoćama u razvoju. *Napredak*, vol. 161(3–4), 237–267.

Peer support network as a factor of inclusion in education

Summary

Today, inclusion is held to be a desirable value in the education system. There are many interpretations of inclusion, but for the past few years the emphasis has been on the availability of interpersonal relationships, i.e. the possibility of achieving quality interpersonal relationships. Early and middle childhood is seen as a desirable time to start building quality interpersonal relationships, which means that the influence of adults is

important, especially in terms of strengthening the capacity of all students to achieve appropriate patterns of communication and relationships with long-term outcomes. The aim of the paper is to point out the importance of peer support as a factor of inclusion in the context of the educational system. Peer support network refers to a group of individuals, more precisely peers who provide mutual support characterized by understanding and friendship. Peer support plays a key role in the emotional and social development and well-being of an individual throughout life, and for students with developmental disabilities it is a type of social intervention and a resource of inclusion. All students, regardless of developmental characteristics, can greatly benefit from increased positive social interactions with others, especially with peers of different skills and abilities.

Keywords: *educational system, inclusion, participation, peer support, students with developmental disabilities*